

DOI: 13.33310/2518-7813-2019-65-2-368-372

УДК 378.147:811.111'36

Ірина ШЕВЧЕНКО

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри англійської мови і літератури

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,

м. Миколаїв, Україна

e-mail: shevchenko2011@gmail.com

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МЕТОДИКИ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОВОГО НАВЧАННЯ (CLIL) У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ ОСНОВНОЇ МОВИ (АНГЛІЙСЬКА)» ДЛЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі імплементации методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі викладання курсу «Історія основної мови (англійська)» для студентів 4 курсу факультетів іноземної філології ЗВО України. Звертається увага на певні переваги запропонованої методики під час вивчення навчальної дисципліни з метою набуття знань з історії англійської мови. Основними перевагами методики (CLIL) є підвищення мотивації вивчення іноземної мови, розвиток творчих розумових здібностей студентів, цілеспрямоване засвоєння ними певних історичних граматичних змін в англійській мові. Значущість представленої методики полягає в тому, що студенти набувають і поглиблюють знання з граматики, які вони будуть використовувати у своїй майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: предметно-мовне інтегроване навчання, граMATика англійської мови, розумові здібності, історія основної мови, іншомовна компетенція, майбутня професійна діяльність.

Гарні знання англійської мови є важливою необхідністю сучасного світу. Вони дають можливість орієнтуватись у сучасних технологічних досягненнях, знаходити, читати і розуміти різноманітну інформацію іноземною мовою. Однак, вміти тільки читати англійською мовою, або переказувати англійські тексти, недостатньо. Необхідно вміти вільно спілкуватись, розуміти співрозмовника. Це означає, що повинні бути сформовані інтегровані комунікативні навички спілкування. У зв'язку з цим, методиці CLIL, що відома в усьому світі, приділяється велика увага, оскільки ефективність вивчення іноземної мови є очевидною.

Сучасна методична література свідчить, що методика CLIL дає можливість забезпечити поступовий процес формування іншомовної лінгвістичної і комунікативної компетенції у навчальному контексті, у якому має місце формування загальних знань та умінь. Методика CLIL використовується під час вивчення немовних предметів (фізика, астрономія, геометрія та ін.) іноземними мовами [5].

Термін CLIL (Content and Language Integrated Learning) був представлений науковцем Девідом Маршем у 1994 році з метою визначення методики викладання і вивчення предметів іноземною мовою у середніх закладах освіти.

Вчений Д. Марш стверджує, що методика CLIL розглядає вивчення іноземної мови як один із засобів вивчення інших предметів, що забезпечує

потреби у навчанні, дає можливість переосмислювати і розвивати власні здібності у процесі комунікації [5].

Проблема предметно-мовного інтегрованого навчання досліджувалась такими науковцями, як С. Бобиль, Ю. Руднік, Ю. Соболев, та ін.

Серед зарубіжних дослідників проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання приділили увагу такі науковці, як М. Аллен, А. Бонне, Д. Греддол, Л. Коллінз, Д. Марш, І. Тінг та ін.

Спільний досвід, що використовується в системах освіти різних країн світу, дає можливість активізувати роботу по навчанню іноземних мов учнів середніх шкіл і студентів ЗВО, враховуючи їхні культурні, історичні традиції, звичаї і мовні різноманітності. Підвищення освітньої значущості іноземних мов потребує ефективної і результативної методики навчання. Саме методика (CLIL) дає можливість ефективного вирішування цих завдань.

Показати основні переваги використання методики (CLIL) під час вивчення студентами 4 курсу факультетів іноземної філології ЗВО України дисципліни «Історія основної мови (англійська)», проаналізувати основні періоди становлення перфектних форм в англійській мові з метою набуття та поглиблення знань з англійської мови, необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Підготовка сучасного вчителя англійської мови неможлива без знань її історії. Аналіз

програми «Історія основної мови (англійська)» галузі знань 01 Освіта, напрям підготовки 014 Середня освіта (англійська мова і література) та галузі знань 0203 Гуманітарні науки, напрям підготовки 6.020303 Філологія* Мова і література (англійська) для 4 курсу факультеті іноземної філології ЗВО України свідчать, що співвідношення годин аудиторних занять та годин на самостійну роботу складає 30% : 70%. Дисципліна вивчається у 7 семестрі, містить лише 5 кредитів, на лекційні заняття виділяється лише 20 годин і на практичні заняття лише 30 годин.

В умовах обмеження аудиторних годин і за допомогою методики (CLIL) можливо запропонувати студентам під час їхньої самостійної роботи наступний матеріал з теми «Розвиток перфектних форм в англійській мові».

Формування нових граматичних часових форм і включення їх у вже існуючі являють собою одну з найзначніших подій в історії англійської мови. Обсяг парадигми англійського дієслова за період від початку його письмової історії до його сучасного виду зріс у кілька разів.

В сучасній англійській мові існують перфектні форми в системі часів англійського дієслова, і відповідно різні погляди з цього приводу. У сучасній англійській мові перфект має форми теперішнього, минулого і майбутнього часу і свої особливості вживання.

Формування перфектних форм в англійській мові є предметом дослідження численних робіт загального та спеціального характеру з теорії та історії граматичного ладу англійської мови. Однак існує в сучасній науці розходження думок з даної проблеми, а також накопичення нових фактів і нові підходи і методи аналізу зумовлюють постійну необхідність і можливість подальших досліджень.

Незважаючи на те, що в давньоанглійському періоді існує досить обмежена кількість граматичних категорій дієслова, його парадигма має дуже складну структуру: дієслова поділяються на безліч морфологічних класів і використовують різноманітні засоби формоутворення. Всі форми дієслова на даному етапі розвитку мови синтетичні, хоча на думку деяких істориків аналітичні форми починають з'являтися вже до кінця давньоанглійською періоду.

Способи передачі значення завершеної або попередньої дії в давньоанглійський період здійснювалися за допомогою конструкцій з *habban* і *beon* з дієприкметниками минулого часу.

Розглянемо спочатку поєднання конструкцій з *habban* і *beon* з дієприкметниками минулого часу. Конструкція з *habban* є джерелом сучасного перфекта. Наприклад: ОЕ.: «he... hæbbe hine selfne forgietenne», НЕ.: «he has forgotten himself».

В даному прикладі ми бачимо, що конструкція складається з дієслова *habban*, прямого додатку та дієприкметника минулого часу перехідних дієслів, що є означенням до додатка; дієслово *habban* керує прямим додатком з дієприкметником-означенням, має значення стану і узгоджене з означенням, що є показником повної незалежності дієприкметника від дієслова [3, 51].

ОЕ.: «Wuton agifan ðæm esne his wif, for pæm he hi hæfo gearnad mid his hearpunga « , НЕ.: «... because he has gained her by his harp play».

У даному випадку вже спостерігається зв'язок *habban* з дієприкметником і має значення завершеної дії, по відношенню до інших членів речення ця конструкція діє як єдине ціле [9, 153]. Конструкції з *habban* зустрічаються з багатьма дієсловами, але переважно з перехідними.

З наведених вище прикладів видно, що процес граматизації синтаксичних конструкцій *habban* + дієприкметник минулого часу починається вже з кінця давньоанглійського періоду. Формальна модель конструкції не є стабільною, показником чого служить велика кількість варіантів з розходженнями в порядку слів та узгодженням дієприкметника, а також позначення як дії так і стану.

Поєднання дієслова *beon* з дієприкметником минулого часу займає інше положення. Таке поєднання можна вважати складеним іменним присудком з дієприкметником-предикативом, що означає ознаку або стан, в результаті виконання дії. Однак вже в цей час дані поєднання іноді позначають не тільки стан, але і дію. Наприклад: ОЕ.: «And swa wæs geforden patte...», НЕ.: «And it had happened that...».

Конструкції з *habban* майже ніколи не утворюються від неперехідних дієслів, тоді як поєднання з *beon* вживаються тільки з дієприкметниками неперехідних дієслів. Так створилася потенційна можливість стягування їх в один ряд і для розвитку перфекта з двома допоміжними дієсловами [3, 55].

У давньоанглійський період розвитку мови дієслово не володіє необхідними граматичними засобами формування перфектних форм. Перфектна дія, точніше дія завершеності виражається здебільшого формами претерита. Наприклад: О.Е. *Onthere sæde his hlaforde, Alfrede cyninge, pæt he ealra Norðmanna norpmest bude.* [Orosius]. НЕ. *Onthere told his lord king Alfred that all Scandinavians had lived to the North* [1, 112].

Перфектне значення можливо було визначити і додатковими лексичними засобами, а саме, прислівниками часу. Наприклад: О.Е. *Pu ilcan gear drehton pa herdas on eastenglum Westseaxna land swiðe be pæm suðstæde med stælhergum, ealra swiðust*

mid ðæt æscum þe hie fela geara ær timbrendon. [Chronicle 897]. N.E. And the very year those hordes of Eastern Anglos devastated Western Saxon's land by their predatory armies and most of all by the ships they had built many years earlier [6, 21].

Також, перфектне значення можливо було визначити за контекстом: Наприклад: О.Е. *Onð pæs ofer Eastron gefor Atered cyning; onð he ricsoðe V gear; onð his lic lip æt Winburnan. [Chronicle 871] N.E. And after Easter king Atered died; and he had reigned for five years, and his body lied at Windburn [2].*

Однак, крім вищезгаданих способів, в цей період вже відзначені випадки вираження перфектного значення вільними синтаксичними поєднаннями дієслів *beon* і *habban* з дієприкметниками минулого часу смислових дієслів.

Таким чином, можна говорити про те, що вже в цей період існує розподіл значень, схожий з сучасним, між способами вираження перфектної дії по відношенню до теперішнього та минулого часів. Конструкції, що виражають перфект теперішнього часу, і представляють поєднання дієслів *beon* і *habban* в формі теперішнього часу з дієприкметником минулого часу, вже несуть значення виконаної дії, результат якої очевидний до моменту мовлення. Слід зазначити, що даний спосіб вираження перфектного значення в давньоанглійський період не є універсальним, так як сема завершеності не була єдиною для даних поєднань [2].

У істориків немає єдиної думки з приводу часу утворення аналітичної форми перфекта і становлення нової категорії. Так, деякі лінгвісти вважають, що форми перфекта в сучасному розумінні вже повністю склалися в давньоанглійський період. Одні податують становлення перфекта в його сучасному значенні в XI столітті, інші називають період XII–XIII століття. А деякі лінгвісти відносять формування перфекта до ще більш пізніх періодів розвитку англійської мови.

До кінця XIV століття, порівняно з давньоанглійським періодом, перфектні конструкції далеко просунулися на шляху граматизації. Важливою зміною було остаточне включення в модель перфекта допоміжного дієслова *ben*, яке посприяло утворенню перфекта від неперехідних дієслів. В середньоанглійському періоді не тільки дієслово *have* стало частіше утворювати перфект від неперехідних дієслів, але і дієслово *be* стало зустрічатися з перехідними дієсловами. Відзначені заміни дієслова *ben* дієсловом *haven* зустрічаються в більш пізніх рукописах Чосера [8, 42]. Поступово дієслово *be* обмежується дієсловами руху, при цьому, як і їх давньоанглійські прототипи, ці конструкції могли означати стан після завершення дії: не стільки «прийшов», скільки «знаходився там, прийшовши».

Через три століття в мові Шекспіра вживання дієслова *be* з дієсловами руху ще є правилом, але вживання дієслова *have* теж можливо. Загалом, конструкції з дієсловом *be* так і залишилися на периферії перфекта. Спочатку вони були тим засобом, за допомогою якого в перфект включилися неперехідні дієслова, але, виконавши цю задачу, стали знову «йти» з перфекта.

Різноманітність текстового матеріалу в XVII–XVIII ст. дає можливість виявити деякі відмінності у вживанні допоміжних дієслів у різних стилях: дієслово *be* стає приналежністю літературної письмової мови більш високих стилів. Саме через звуження сфери вживання в мовному просторі *be* як допоміжне дієслово повністю виходить з системи перфекта.

Що стосується розташування компонентів, то вже у Шекспіра, навіть незважаючи на вимоги ритму, дієприкметник зазвичай посідає місце, яке йому властиве в сучасних формах перфекта. Наприклад: *I am glad, I have found this napkin. (Sh. Oth. III, 3). Thus have I, Wall, my part discharged so. (Sh. M.D., V, I)*

На думку вченої Т. О. Растаргуєвої, аналітична форма перфекта склалася до XIV століття, тобто завершилася її граматизація, а нова дієслівна категорія, яка виникла в процесі парадигматизації перфекта, сформувалася за часів Шекспіра. Норми вживання цих форм стали жорсткішими у XVII–XVIII ст. коли поліпшення і виправлення мови стало турботою багатьох філологів і граматистів [7, 158].

У середньоанглійський період вираження перфектного значення закріплюється за поєднаннями дієслів *beon* і *habban* з дієприкметником минулого часу. Крім свого основного значення, яке сформувалося до початку середньоанглійського періоду завершеності дії до моменту мовлення, перфект теперішнього часу може передавати значення завершеності дії безвідносно до моменту мовлення. Наприклад: *M.E. He shal tellen othere two (tales) of adventures that whilom han bifalle. N.E. He will tell two other tales of adventures that have hap-pened then [7, 140].*

Також у цей період перфект теперішнього часу вживається в стилістичних цілях, для емоційного виділення події в контексті минулих часів. *M.E. The holy blissful martir for to seke, that hem hath holpen whan that they were seeke. [Chauser]. N.E. To seek the holy blissful martyr who has helped them when they were ill) [2].*

У своєму сучасному вживанні перфект теперішнього часу закріплюється лише до кінця XVII століття. Що стосується перфекта минулого часу, то значення дії, що передує іншій дії в минулому закріплюється за ним вже до середини середньо-

англійського періоду. Наприклад: *The day had broken before we parted. [Shakespeare] [2].*

Значення дії, завершеної до певного моменту в минулому закріплюється за перфектом минулого часу тільки до кінця ранньоніоанглійського періоду. Також, у зв'язку з розвитком аналітичних форм майбутнього часу, вже до середини ранньоніоанглійського періоду можна говорити про появу форми перфекта майбутнього часу.

У сучасній англійській мові перфект має форми теперішнього, минулого і майбутнього часу, що чітко розрізняються як за структурою, так і за змістом – кожна форма має чітко визначені правила утворення і випадки вживання.

Перфект теперішнього часу утворюється за допомогою допоміжного дієслова *to have* у формі теперішнього часу і форми дієприкметника минулого часу смислового дієслова. Основним значенням перфекта цього часу є вираз дії, яка закінчилася до теперішнього моменту, результат якого є в наявності в теперішньому часі. Наприклад: *«I have made my little observations of your English nation – said Poirot dreamily, – and a lady, a born lady, is always particular about her shoes [Christie] [2].*

Він може виражати дію, що відбулася безпосередньо перед моментом мовлення, так і в віддалений час в минулому: *«Pleased? Are you pleased? He whispered. «How could you be? I've not only matched you. I've beaten you. I've won, don't you see?» [Dobbs] [4, 72].*

Під час вживання перфекта теперішнього часу треба звертати увагу співрозмовника на результат, що витікає з виконаної дії, а не на час його виконання. Наявність результату є необхідною умовою функціонування форми перфекта теперішнього часу, так як співвідносить дію, яка відбулася і виражена перфектом цього часу, з теперішнім.

Перфект минулого часу утворюється за допомогою допоміжного дієслова *to have* у формі минулого часу і форми дієприкметника минулого часу смислового дієслова. Основним значенням перфекта минулого часу є вираз минулої дії, що вже скінчилася до певного моменту в минулому: *«He had long forgotten the small house in the purlieus of Mayfair, where he had spent the early days of his married life, or rather, he had long forgotten the early*

days, not the small house a Forsyte never forgo, a house – he had afterwards sold it, as a clear profit of four hundred pounds forgotten! Forgotten so long, that he had forgotten even that he had forgotten» [Galsworthy] [2].

Перфект минулого часу може нести сему закінчення дії до певного моменту в минулому. Наприклад: *«She had telephoned for an interview and it had been readily granted – one of the more productive calls she had made that morning».*

Сему передування: *«They went down stairs, two and two, as they had been told off in strict precedence, mounted the carriages» [Dobbs] [2].*

А також передавати дію, що стала причиною певного стану або стану речей в минулому: *«Was it not his father who had instilled in the young Devereux the belief that women were objects to be used and if necessary abused, be they wife, housemaid, nanny or any other he met in an alcoholic fit? Who had stretched out his hand only to chastise? Who had deprived the son of any tolerable concept of family, of mother and father, of life within the walls of a home hound with love rather than barbed wire? Who had taught him to inflict sex as a matter of punishment rather than pleasure? And who thereby had led the son's wife to despair and degradation, and ultimate suicide?» [Dobbs] [9, 63].*

Перфект майбутнього часу утворюється за допомогою допоміжного дієслова *to have* в формі майбутнього часу і форми дієприкметника минулого часу смислового дієслова. Основним значенням перфекта майбутнього часу є вираз майбутньої дії, що здійсниться до певного моменту в майбутньому. Наприклад: *«I'll have died until you make the decision!» [Christie].*

Важливою особливістю перфекта майбутнього часу є його здатність також висловлювати намір, що відноситься до минулого: *«You will have read in the newspapers about the conclusion of this agreement» [2].*

Отже, сучасна методика CLIL мотивує навчання студентів, активує їх розумову діяльність, спонукає до осмисленого запам'ятовування матеріалу з історії англійської мови, спрямовує на вдосконалення іншомовної компетенції та набуття знань з метою практичного їх застосування у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Аракин В. Д. История английского языка. М.: ФИЗМАТЛИТ, 2003. С. 118–124.
2. Верба Л. Історія англійської мови. Вінниця: Нова книга, 2004. С. 38–151.
3. Иванова И. П., Чахоян Л. П. История английского языка. М., 1976. – С. 49–60.
4. Корнеева Е. А., Кобрин Н. А. Морфология современного английского языка. М. 1974. С. 72.
5. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – *Actions, Trends and Foresight Potential*. Retrieved December 18, 2016, [Електронний ресурс]. from <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index/html> (дата звернення: 14.09.2019).
6. Мейе А. Основные особенности германской группы языков. – М., 2003. – С. 21.

7. Расторгуева Т. А. История английского языка (на англ. яз.). М.: Астрель АСТ, 2003. С. 128–190.
8. Расторгуева Т. А. Очерки по исторической грамматике английского языка. М., 1989. С. 41–43.
9. Резник Р. В., Сорокина Т. А., Резник И. В. История английского языка (на англ.яз.). М.: «Наука». 2001. С. 125–174.

References

1. Arakin V. D.(2003). *Istoriya angliyskogo yazyka [Arakin V. D. History of the English language]*. Moscow: FIZMATLIT, 2003. P. 118–124 [in Russian].
2. Verba L. (2004). *Ístoríya angliýs'koĭmovi [History of the English language]*. Vinnitsa: Nova Kniga, p. 38–151.
3. Ivanova I. P.(1976). *Istoriya angliyskogo yazyka [History of the English language]*. Moscow, 1976. P. 49–60.
4. Korneyeva Ye. A. (1974). *Morfologiya sovremennogo angliyskogo yazyka [The morphology of modern English]*. Moscow, P. 72.
5. Marsh D. *Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential*. Retrieved December 18, 2016, [Електронний ресурс]. from<http://europa.eu.int/comm/education/languages/index/html> (дата звернення: 14.09.2019).
6. Меуе А. (2003). *Osnovnyye osobennosti germanskoy gruppy yazykov [The main features of the German language group]*. Moscow, p. 21.
7. Rastorguyeva T. A. (2003). *Istoriya angliyskogo yazyka (na angl. yaz.) [Rastorgueva T. A. History of the English language]*. Moscow: Astrel AST, p. 128–190 [in English].
8. Rastorguyeva T. A. (1989). *Ocherki po istoricheskoy grammatike angliyskogo yazyka [Rastorgueva T. A. Essays on grammar history of the English language]*. Moscow, p. 41–43 [in Russian].
9. Reznik R. V., Sorokina T. A., Reznik I. V. (2001) *Istoriya angliyskogo yazyka (na angl.yaz.) [History of the English language]*. Moscow.: «Science», pp. 125–174 [in English].

Ірина Шевченко. Імплементация методики предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в процессе преподавания курса «История основного языка (английский)» для будущих учителей английского языка

Статья посвящена проблеме имплементации методики предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в процессе преподавания курса «История основного языка (английский)» для студентов 4 курса факультетов иностранной филологии высших учебных заведений Украины. Обращается внимание на определенные преимущества предложенной методики в процессе изучения учебной дисциплины с целью приобретения знаний по истории английского языка. Главными преимуществами методики (CLIL) считаются повышение мотивации изучения иностранного языка, развитие творческих способностей студентов, целенаправленное усвоение ими определенных исторических изменений в грамматике английского языка. Важность представленной методики состоит в том, что студенты приобретают и углубляют знания по грамматике, которые они будут использовать в своей будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: предметно-языковое интегрированное обучение, грамматика английского языка, умственные способности, иноязычная компетенция, будущая профессиональная деятельность.

Iryna Shevchenko. Implementation of methodology of content and language integrated learning (CLIL) in the process of teaching the History of the English language for future English teachers

The primary purpose of Ukrainian higher education system is to create professional communicative competences of future philologists, i.e. the ability to solve communicative tasks in the sphere of their future professional activity. Many graduates aspire to work not only at secondary educational establishments, but also in big transnational companies, where the office language is English. Therefore, the increasing pressure of globalization changes our images of education, and good knowledge continues to provide the employment of future graduates. That is why learning English with the purpose of further development of future career is becoming extremely important. And the accent of learning the English language is being replaced to immediacy and clearness of communication. Decreasing class hours, giving a great amount of hours to individual work requires from teachers to change the traditional methodology of learning English and turn to contemporary world experience. CLIL methodology of studying the English language is becoming more widespread in the world teaching practice.

The article is dedicated to the problem of implementation of content and language integrated learning (CLIL) in the process of teaching the History of the English language for the 4th year students of higher educational establishments of Ukraine. Advantages of the presented methodology are represented. The main advantages of CLIL methodology are encouraging to study the English language, the development of creative mental abilities of students, purposeful mastering of the History of the English language. The importance of the presented methodology is in the fact that learners acquire knowledge in the History of the English language which they will use in their future professional activity.

Key- words: content and language integrated learning, motivation, mental abilities, foreign language competence, future English teachers.